

Potężna Gromadka i jej znaczenie dla rozwoju muzyki

- [Potężna Gromadka i jej znaczenie dla rozwoju muzyki](#)

Potężna Gromadka i jej znaczenie dla rozwoju muzyki

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Ważne daty

1833–1887 – lata życia Aleksandra Borodina

1835–1918 – lata życia Cezara Cui

1837–1910 – lata życia Milija Bałakiriewa

1839–1881 – lata życia Modesta Musorgskiego

1844–1908 – lata życia Mikołaja Rimskiego-Korsakowa.

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

7. Romantyzm. Uczeń:

4) omawia szkoły narodowe: rosyjska (Potężna Gromadka, a w niej przede wszystkim: Modest Musorgski, Aleksander Borodin i Nikołaj Rimski-Korsakow, Milij Bałakiriew, Cezar Cui).

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne;

4. formułuje logiczną wypowiedź na temat dzieł, form, gatunków, stylów, technik i twórców muzycznych, uwzględniając zależności między nimi w kontekście: genezy, przeobrażeń, porównań.

Nauczysz się

przedstawiać przedstawicieli Potężnej Gromadki;

wykazywać źródła inspiracji grupy;

przedstawiać twórczość kompozytorów Potężnej Gromadki i ich wpływ na rozwój muzyki (Aleksandr Borodin, Milij Bałakiriew, Cezar Cui, Modest Musorgski, Nikołaj Rimski-Korsakow).

Kultura Rosji

Rosja to kraj o ogromnym zróżnicowaniu regionalnym. Stąd też rosyjska muzyka ludowa jest niezwykle bogata, a na jej specyficzne brzmienie pewien wpływ wywarła też kultura

kręgów wschodnich i oryginalna liturgia pochodzenia bizantyjskiego. Podstawę tradycyjnej, wiejskiej kultury muzycznej stanowił oczywiście śpiew – często wielogłosowy, o rozbudowanych, niesymetrycznych frazach melodycznych. Tonalnie i harmonicznie nie miał on nic wspólnego z systemem dur-moll ani nawet z [modalizmami](#).

Od czasów Piotra Wielkiego aż do początku XIX w. rosyjska kultura muzyczna rozwijała się pod ogromnym wpływem muzyki zachodnioeuropejskiej, zwłaszcza włoskiej oraz niemieckiej. Ta sytuacja uległa zmianie dopiero w XIX w. za sprawą działalności przedstawicieli rosyjskiej szkoły narodowej, a zwłaszcza jej pierwszego reprezentanta Michaiła Glinki.

Michaił Glinka, szkic z 1913 r., wikipedia.org, domena publiczna

Kompozytor jako pierwszy starał się połączyć osiągnięcia muzyki zachodnioeuropejskiej z cechami charakterystycznymi dla muzyki rosyjskiej. Największe znaczenie w twórczości Glinki mają opery – *Życie za cara* oraz *Rusłan i Ludmiła*. W dziełach tych odnaleźć można połączenie elementów fantastycznych, baśniowych z ludowymi, nawiązania do muzyki wschodu rosyjskiego, np. chór perski, balet kaukaski czy innowacyjne stosowanie skali całotonowej i trójdźwięków zwiększonych.

Kontynuatorem osiągnięć Glinki był Aleksander Dargomyżski. Interesowały go niemal wyłącznie zagadnienia wokalne – związek słowa z muzyką, czy to w pieśni czy w operze. Wywiódł z ducha mowy rosyjskiej nowy rodzaj *śpiewu mówionego*, wspieranego niezwykle śmiałą i sugestywną harmoniką.

Twórczość Glinki oraz Dargomyżskiego wywarła silny wpływ na kompozytorów Potężnej Gromadki. Do tej grupy należeli: Aleksander Borodin, Milij Bałakiriew, Cezar Cui, Modest

Musorgski i Nikołaj Rimski-Korsakow.

W oparciu o wzory Glinki i Dargomyżskiego tych pięciu kompozytorów usiłowało przeobrazić muzykę rosyjską w muzykę narodową, wolną od wpływów zachodnich. Wszyscy oni w zasadzie byli amatorami (przynajmniej na początku), mimo to opanowali technikę kompozytorską do tego stopnia, że mogli podjąć indywidualną pracę twórczą, odznaczającą się oryginalnością i wysokim poziomem artystycznym.

Potężna Gromadka uzyskała swoją nazwę w roku 1867. Bałakiriew poprowadził wówczas koncert złożony z dzieł twórców sympatyzujących z jego ruchem. Zachwycił się ich muzyką krytyk Stasow, który też nadał im miano *nie małej, ale potężnej gromadki* (*moguczaja kuczka*, w Polsce czasem nazywaną Wielką Piątką).

MILIJ BAŁAKIRIEW

1

Z podróży na Kaukaz przywiózł zapisy melodii ludowych, które były dla kompozytorów prawdziwym odkryciem muzyki wschodniej. W latach 70. poświęcił się głównie prowadzeniu koncertów, które stały się prawdziwą trybuną młodych kompozytorów rosyjskich, a zarazem umożliwiły szerszemu audytorium poznanie współczesnej twórczości kompozytorów krajów zachodnich, szczególnie Berlioza, Liszta, Schumanna. Dla polskiej kultury Bałakiriew zasłużył się jako inicjator właściwie pojętego kultu Chopina w naszym kraju. W 1891 r. przyjechał do Żelazowej Woli, odszukał dom rodzinny kompozytora i powiadomiwszy prasę warszawską o katastrofalnym stanie tego budynku, zabiegał o jego restaurację i wzniesienie w tym miejscu pomnika Chopina.

Bałakiriew jako jedyny z Potężnej Gromadki nie pisał oper, stąd też największe znaczenie ma jego twórczość symfoniczna: *Uwertura na temat 3 pieśni rosyjskich*, muzyka do *Króla Leara*, poemat symfoniczny *Tamara*, oparty na motywach i rytmice pieśni kaukaskich, suita orkiestrowa *Chopiniana*, będąca wyrazem jego uwielbienia dla Chopina.

CEZAR CUI

1

Urodził się i wykształcił w Wilnie, jako syn Polki i napoleońskiego oficera. Cui obok działalności na polu muzycznym miał też inne zainteresowania: był profesorem fortyfikacji w Akademii Inżynieryjnej i Akademii Artyleryjskiej, stając się z czasem cenionym specjalistą w tej dziedzinie (w 1904 r. otrzymał nawet stopień generała). Studiował u Moniuszki, a później działalność kompozytorską łączył z działalnością na polu publicystyki i krytyki muzycznej. Jako krytyk muzyczny najpierw wspierał tę grupę, lecz później odszedł od niej i w krytykach wyrażał się o niej niezbyt pochlebnie.

Cezar Cui, portret wykonany przez Ilję Riepina, wikipedia.org, domena publiczna

ALEKSANDER BORODIN

1

Z wykształcenia był lekarzem i chemikiem. W 1864 r. został nawet profesorem chemii. Przykładał wielką wagę do swojej pracy naukowej, w której miał spore osiągnięcia. Rezultaty swoich badań ogłosił w ok. 40 pracach naukowych zamieszczanych w czasopismach rosyjskich i europejskich. Występował wielokrotnie na krajowych i międzynarodowych kongresach. Ten niezwykle wszechstronny i światły człowiek był też rzecznikiem nowoczesnych metod nauczania, współorganizatorem i wykładowcą Żeńskich Kursów Lekarskich.

Aleksander Borodin, thefamouspeople.admin, CC BY 3.0

W dziedzinie muzyki był właściwie samoukiem. Nie licząc dosłownie kilku lekcji udzielonych mu przez zawodowych muzyków, sam nauczył się grać na fortepianie, flecie, wiolonczeli, oboju i klawecie. Przemiana muzyka dyletanta w kompozytora świadomego swoich możliwości nastąpiła dzięki Bałakiriewowi. Po przystąpieniu do Potężnej Gromadki, Borodin stał się jednym z najbardziej oryginalnych i znaczących twórców rosyjskich.

Sam siebie nazywał *muzykiem niedzielnym* i faktycznie, komponował tylko w chwilach wolnych od pracy naukowej. Stąd skromna liczba jego utworów oraz długi czas ich powstawania (np. *Książ Igor* – 16 lat). Okazał się jednak wysokiej klasy nowatorem w dziedzinie harmoniki i rytmiki, a także pełnej wigoru [instrumentacji](#).

Najpopularniejszym utworem Borodina jest poemat symfoniczny *W stepach Azji Środkowej* – obrazujący drogę karawany przez pustynię oraz opera *Książ Igor* ze słynnymi *Tańcami połowieckimi*.

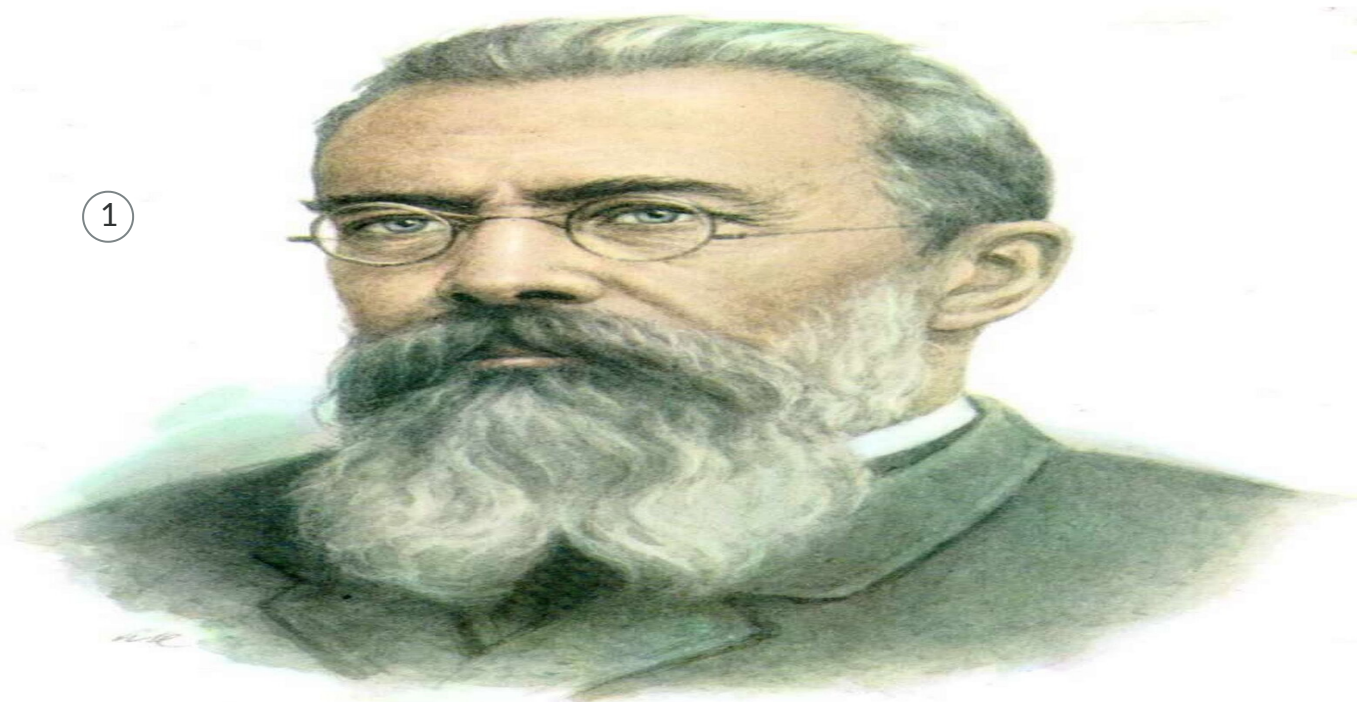
Wysłuchajmy fragmentu utworu Borodina.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLC5t0arI>

Aleksander Borodin – „Kwintet fortepianowy c-moll” cz. I, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: „Kwintet fortepianowy c-moll” cz. I, autorstwa Aleksander Borodin. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się spokojnym charakterem.

MIKOŁAJ RIMSKI-KORSAKOW

1

Jako kilkunastoletni chłopiec spotkał się z Bałakiriewem i to zaważyło na jego dalszym życiu. W 1871 r., dzięki bezprzykładnej pracowitości i sumienności, zdobył tak szeroki zakres wiedzy muzycznej, że był uważany za jednego z najznamienitszych muzyków rosyjskich. Jako pedagog Rimski-Korsakow stał się szybko autorytetem na skalę europejską: jest autorem podstawowych – nie tracących do dziś znaczenia – podręczników harmonii i instrumentacji.

Nikołaj Rimski-Korsakow, pinterest.com, CC BY 3.0

Mówiąc o stylu Rimskiego-Korsakowa, należy podkreślić przede wszystkim mistrzowską, jasną i przejrzystą, a zarazem efektowną i barwną instrumentację, [neoromantyczną](#) harmonikę oraz [programowość](#) typu ilustracyjnego. W swojej twórczości Rimski-Korsakow koncentrował się głównie wokół opery i muzyki symfonicznej.

Treść jego oper najczęściej opiera się na legendach i podaniach ludowych. Akcja jest przeważnie statyczna, niezbyt ożywiona. Dla Korsakowa opera była dziełem bardziej muzycznym niż scenicznym. Na kształtowanie materii dźwiękowej znaczny wpływ wywarła rosyjska muzyka ludowa.

Spośród 15 jego oper najważniejsze to opery baśniowe: *Bajka o carze Sałtanie* (z której pochodzi słynny *Lot trzmiela*), *Złoty kogucik* oraz opery historyczne: *Pskowianka*, *Carska narzeczona*. Muzykę symfoniczną Korsakowa reprezentują zaś przede wszystkim: *Kaprys hiszpański* oraz *Szeherezada*.

Wysłuchajmy utworu Rimskiego-Korsakowa.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLC5t0arI>

Mikołaj Rimski-Korsakow – „6 wariacji na temat B-A-C-H – nr 4 Nokturn”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: „6 wariacji na temat B-A-C-H – nr 4 Nokturn”, autorstwa: Mikołaj Rimski-Korsakow. Kompozycja posiada wolne tempo. Cechuje się przeraźliwym, tajemniczym charakterem.

MODEST MUSORGSKI

Ilya Repin, „portret Modesta Musorgskiego”, 1881, Muzeum w Moskwie, Rosja, domena publiczna

Uważany jest dzisiaj za najwybitniejszego przedstawiciela Potężnej Gromadki, kompozytora najbardziej nowatorskiego i konsekwentnego w realizowaniu założeń tej grupy. Do inspiracji jego muzyką przyznawał się Claude Debussy, Maurice Ravel, Sergiusz Prokofiew, Dymitr Szostakowicz i wielu innych.

Nie zawsze jednak tak postrzegano dorobek Musorgskiego. Szereg lat po jego śmierci panował pogląd, jakoby był on twórcą niedokształconym, którego dzieła wymagają retuszy, a nawet zmian. Odbierano go jako kompozytora o bogatej wprawdzie inwencji, lecz o niezadowolająco rozwiniętym warsztacie technicznym. Wytykano mu ponadto surowość i dziwaczność pomysłów. Taka charakterystyka muzyki Musorgskiego wpływała z zupełnego niezrozumienia odrębności tej sztuki, jej źródeł i tradycji. Sprzeciwiał się wszelkim szablonom, gdyż uważał, że nie pozwalają one na dotarcie do *prawdy* w sztuce.

Musorgski był w zasadzie samoukiem. Kształcił swe umiejętności kompozytorskie pod kierunkiem Bałakiriewa. Był za to świetnym pianistą – nauka gry na fortepianie była jedyną systematyczną nauką muzyki tego przyszłego kompozytora. Do podstawowych cech jego twórczości należy powiązanie ściśle z intonacjami rosyjskiej muzyki ludowej czy kładzenie głównego nacisku na muzykę wokalną. Musorgski – wzorem mowy – unikał [melizmatów](#), tempo śpiewu dostosowywał do tempa normalnego mówienia, przestrzegał też zgodności akcentów słów i muzyki. W swoich utworach wprowadzał nowatorstwa w dziedzinie harmoniki, wynikające w dużej mierze z nawiązania do muzyki cerkiewnej i częstego używania skal modalnych.

Najliczniej reprezentują się u Musorgskiego pieśni, należące do największych w tej dziedzinie osiągnięć artystycznych, m. in. cykle: *W izbie dziecięcej* oraz *Pieśni i tańce śmierci* z wyjątkowo tragicznym klimatem, ukazujące różne obrazy śmierci.

Szczególne miejsce w twórczości tego kompozytora zajmuje dramat muzyczny: *Borys Godunow* i *Chowańszczyzna*.

Spośród nielicznych utworów instrumentalnych dużą sławę zyskały sobie: *Noc na Łysej Górze*, a także *Obrazki z wystawy*.

Obrazki z wystawy powstały z podwójnej inspiracji – pod wpływem śmierci przyjaciela W. Hartmanna, którą Musorgski silnie przeżył, oraz pośmiertnej wystawy jego szkiców, rysunków i obrazów. Cykl dziesięciu miniatur fortepianowych związał kompozytor Promenadami, pełniącymi rolę wstępu i intermediów, w których opisał samego siebie, swoje wrażenia z wystawy.

„Obrazy Hartmanna”, które zainspirowały Musorgskiego do napisania „Obrazków z wystawy”, musicalboxed.files.wordpress.com, CC BY 3.0

Twórczość Musorgskiego stanowi ewenement, nie tylko na tle muzyki rosyjskiej, ale także zachodnioeuropejskiej. Sięgał on po rozwiązania nowatorskie, z tej przyczyny pozostając jednak niezrozumianym przez mu współczesnych.

Wysłuchajmy jednej z części *Obrazków z wystawy*.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLC5t0arI>

Modest Musorgski „Obrazki z wystawy”, „Promenada”, online-skills, CC BY 3.0

Modest Musorgski „Obrazki z wystawy”, „Promenada”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: *Obrazki z wystawy*, *Promenada*, autorstwa: Modest Musorgski. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się dramatycznym charakterem.

Potężna Gromadka niewątpliwie przyczyniła się do stworzenia narodowego stylu w muzyce rosyjskiej. Kompozytorzy wykorzystywali właściwości melodyczno-tonalne ludowych pieśni rosyjskich i łączyli je z największymi gatunkami muzycznymi, jak np. z symfonią, dzięki czemu grupa przebiła się do świadomości szerszej publiczności i odegrała ważną rolę w rozwoju muzyki europejskiej.

Zadania

Ćwiczenie 1

Który z kompozytorów zrealizował znaną instrumentację orkiestrową *Obrazków z wystawy*?

☐ Claude Debussy

☐ Piotr Czajkowski

☐ Maurice Ravel

Ćwiczenie 2

Jakie były cele przyświecające grupie Potężna Gromadka, które przestawił Bałakiriew?

☐ Nawiązywanie do muzyki Zachodu

☐ Oparcie muzyki na melodiach ludowych

☐ Stworzenie profesjonalnej muzyki symfonicznej

Ćwiczenie 3

Przeciągając podane elementy z prawej kolumny do lewej przyporządkuj nazwiska twórców do odpowiednich utworów.

Życie za cara

Rimski-Korsakow

Borys Godunow

Rimski-Korsakow

Kniaź Igor

Borodin

Szeherezada

Glinka

Bajka o carze Sałtanie

Bałakiriew

W stepach Azji Środkowej

Musorgski

Tamara

Borodin

Ćwiczenie 4

Którzy twórcy stali się źródłem inspiracji dla Potężnej Gromadki?

☐ Aleksander Dargomyżski

☐ Michaił Glinka

☐ Siergiej Rachmaninow

Ćwiczenie 5

Zaznacz cechy tradycyjnych śpiewów rosyjskich będących inspiracją Wielkiej Piątki.

☐ Zbudowane z prostych fraz

☐ Wielogłosowość

☐ Tonalność modalna

Ćwiczenie 6

Z jakiej opery pochodzą słynne Tańce Połowieckie?

☐ *Borys Godunow*

☐ *Rusłan i Lumila*

☐ *Kniaź Igor*

Ćwiczenie 7

Zaznacz, które z poniższych części, odnaleźć można w *Obrazkach* z wystawy Musorgskiego.

☐ *Katakumby*

☐ *Noc na Łysej Górze*

☐ *Taniec kurcząt w skorupkach*

☐ *Promenada*

Polecenie 1

Wysłuchaj *Szeherezadę* Rimskiego-Korsakowa. Odpowiedz na pytanie, który krąg kulturowy prezentuje utwór? Odpowiedź uzasadnij omawiając odpowiednie fragmenty.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLC5t0arl>

Mikołaj Rimski-Korsakow, „Szeherezada”, cz. 2 „Opowiadanie księcia Kalendera”, online-skills, CC BY 3.0
Mikołaj Rimski-Korsakow, „Szeherezada”, cz. 2 „Opowiadanie księcia Kalendera”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: *Szeherezada*, cz. 2 *Opowiadanie księcia Kalendera*, autorstwa: Mikołaj Rimski-Korsakow. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się spokojnym charakterem.

Słownik pojęć

Instrumentacja

Dobór i określenie sposobu użycia instrumentów w orkiestrze, znajdujące odbicie w partyturze utworu. Instrumentacja znaczyła także rozpisanie linii melodycznych szkicu kompozycji na partie poszczególnych instrumentów.

Melizmat

Figura melodyczna śpiewana na jednej sylabie, obejmująca 2 lub więcej dźwięków.

Modalizm

Struktura muzyczna, charakterystyczna dla systemu panującego gł. w średniowieczu. System modalny operował skalami różnymi od skal (trybów) systemu dur-moll.

Neoromantyzm

Kierunek artystyczny na przełomie XIX i XX w. nawiązujący do romantyzmu; w muzyce stanowił ostatnią fazę romantyzmu.

Programowa muzyka

W szerokim znaczeniu muzyka, której jednym z głównych celów jest zasugerowanie słuchaczom pewnych treści pozamuzycznych, wynikających z inspiracji kompozytora dziełem literackim, malarskim, zjawiskami przyrody itp.

Źródło:

rmfclassic.pl

Galeria dzieł sztuki

Michaił Glinka, szkic z 1913 r., wikipedia.org, domena publiczna

Biblioteka muzyczna

[Aleksander Borodin – „Kwintet fortepianowy c-moll” cz. I, online-skills, CC BY 3.0](#)

[Aleksander Borodin – „Kwintet fortepianowy c-moll” cz. I, online-skills, CC BY 3.0](#)

Mikołaj Rimski-Korsakow – „6 wariacji na temat B-A-C-H – nr 4 Nokturn”, online-skills, CC BY 3.0

2

Mikołaj Rimski-Korsakow – „6 wariacji na temat B-A-C-H – nr 4 Nokturn”, online-skills, CC BY 3.0

Modest Musorgski „Obrazki z wystawy”, „Promenada”, online-skills, CC BY 3.0

3

Modest Musorgski „Obrazki z wystawy”, „Promenada”, online-skills, CC BY 3.0

Mikołaj Rimski-Korsakow, „Szeherezada”, cz. 2 „Opowiadanie księcia Kalendera”, online-skills, CC BY 3.0

4

Mikołaj Rimski-Korsakow, „Szeherezada”, cz. 2 „Opowiadanie księcia Kalendera”, online-skills, CC BY 3.0